

Fletting og hagreiðing av kjøti

Nú nærkast tíðin, tá heystfjöllini verða gingin. Tí skulu vit her endurtaka nøkur ráð í samband við fletting og hagreiðing av kjøti

1. Vísið stóran ans fyrri reinførinum undir fletting. Tað er av serstakliga stórum týðningi, at kjøtið ikki verður dálkað av skarni.

2. Útgerð og klæðir, ið hava verið nýtt til fiskarbeiði, mugu ikki nýtast, tá flett verður.

3. Krovið eigur at verða hongd í hjallin sum skjótast, so tað kølnar, og luft sleppur at tí.

4. Kjøtið eigur ikki at verða hongt upp at turka,

um tað er heitt, vát og stilt í veðrinum.

5. Turt kjøt skal goymast kalt.

Til pkt. 1: Hervið kemur so lítið av bakterium sum gjørligt til kjøtið. Kjøtið er frá byrjan av so at siga bakteriufritt, meðan t.d. vil og ull hava eina ørgrynnu av bakterium. Um *Clostridium botulinum*, ið kann elva til botulismu, er til staðar, finst hon fyrst og fremst í vilinum og á ullini.

Til pkt. 2: Í Føroyum hava vit havt fleiri tilburðir av botulismu orsakað av *Clostridium botulinum* typu E í skerpi kjøti. Henda typan er í øðrum londum einamest sett í samband við fiskavørur. Sannlíkt er, at bakteriar við uppruna í fiski, kunnu dálka kjøt og verða orsök til botulismu.

Til pkt. 3, 4 og 5: Um tú fert væl um undir flettingini, er vandin sera lítill fyrri, at *Clostridium botulinum* er til staðar í kjøtinum, tá tað verður hongt upp. Tó er tað ógjørligt at vera 100% visur í at bakterian ikki er til staðar í kjøtinum. Tí er umráðandi at forða fyrri at hon fær umstøður til at nørast og framleiða eitur. Fyri at bakterian skal nørast og framleiða eitur, skulu m.a. hesar treytir vera:

- Serliga vandamikil er, tá hitin er millum 22 og 30°C. Tess longur hitin fer niður um 22°C, tess seinni nørast bakterian. Tá hitin fer niður um 3,3 hitastig, kann bakterian als ikki nørast. Kjøtið eigur tí ikki at verða hongt upp í vánaligum terra.

- Bakterian nørast bert, har eingin luft (súrevni) sleppur at. Luft eigur tí at sleppa at kjøtinum. Hetta forðar í stóran mun fyrri vøkstri av *Clostridium*. Tó er møguleikin fyrri vøkstri í minni mun til staðar, av tí at samalað bakteritalið ofta er so høgt, at tað fær súrevnisnøgðina at falla so nógv í støðum, at clostridiur kunnu vaksa. Eisini hevur tað týðning, at um tú fert nakrar millimetrar inn í kjøtið, er súrevnisnøgðin so lág, at clostridiur kunnu vaksa. Umráðandi er, at kjøtið ikki verður goymt í lufttøttum ílati so sum plastikkpossa, serliga har ov heitt er.

- Tess turrari kjøtið er, tess verri gerast umstøðurnar hjá *Clostridium botulinum*. Vandin fyrri vøkstri er sostatt størstur teir fyrstu 1-2 mánaðirnar, kjøtið hongur í hjallinum. Nakrar fyribils kanningar hava víst, at kjøt, sum hongur á miðjum október til miðjan januar, er ov turt til at *Clostridium botulinum* kann klára seg. Tó skal dentur leggjast á, at hesir kanningar eru gjørdar eitt ávíst ár í einum ávísam hjalli. Eisini er munur á, hvussu turt fólk ynskja kjøtið. Sum oftast er tað soleiðis, at eiturid verður framleitt meðan kjøtið er fesk, serliga um tað hongur í einum heitum rúmi. Um *Clostridium botulinum* kann vaksa og framleiða eitur í kjøti, ið er vordið turt, vita vit

ikkil við vissu. Eftirsum terrin er skiftandi frá ári til ár og frá hjalli til hjall, er tað best at binda um heilan fingur og eisini goyma kjøtið kalt eftir at tað er turt - í hvussu er um tað skal goymast yvir eitt longri tíðarskeið.

- Sum heild hevur reinfrið í samband við fletting og hagreiðing av kjøtinum stóran týðning, tí jú færri bakteriar eru til staðar frá byrjan av, jú minni verður vandin.

Botulisma stendst av, at bakterian, ið nevnist *Clostridium botulinum*, ger eitt slag av nervaeitri. Hetta eiturevni lammar vøddarnar í kroppinum og er í ringasta føri lívshættisligt.

Umráðandi er at fáa lækna hjálp sum skjótast, um ein hevur illgrund um botulismu. Vert er at leggja dent á, at um so er, at fleiri fólk hava etið sama mat, kann tað kortini koma fyrri, at bert ein verður sjúk. Sjúkan kann byrja við, at ein kennir seg ússaligan og

spýr, serliga tá talan er um *Clostridium botulinum* slag E. Sjúkueyðkennini koma oftast 6-36 tímar eftir, at tann eitraði maturin er etin. Sjúkueyðkennini kunnu vera hesi:

- lamningur av eygnavøddum við duplutsjón ella ringari sjón og hangandi eygnalokum
- eygu og muður gerast turr
- spýggja kann vera, serliga tá talan er um slag E
- ilt við at tosa og svølgja
- lamningar av vøddum, andadráttur gerst tungur, og ein orkar ikki at standa
- vanliga er ongin fepur.

Í útlandum stendst botulisma av niðursjóðaðum grønmeti ella frukt, fiskavørur (saltaðiðursjóðaðar, royktar, tur ella ráar), og onkrir tilburðir hava staðist av ymsum kjøtrættum. Pinkubørn, sum eru undir 1 ára gomul, kunnu fáa botul-

ismu av hunangi. Í Føroyum hava verið fleiri tilburðir av botulismu orsakað av skerpi kjøti.

Yvirhøvur eitur matur, sum ikki luktar sum hann skal, at verða beindur burtur. Matur úr bólgnadum dósam eigur ongantíð at vera etin. Eingin fær tó vart seg til fulnar, tí at ofta gongur onki óvanligt at matinum, ið er eitraður siga Heilsufrøðiliga Starvsstov- og Landslæknin í tíðindaskrivi.

Lag: Eg elski hitt gamla hitt brimbarda býli

Eitt oyggjaland í Atlantshavinum liggur her forfedrar okkara settu sær búgv við hegni og dirvi til björg og í haga tei runda og lomvigan máttu sær fleygað.

Við kúnna á bási og kjøtið á ási var borðreitt for húskið tann dagliga dag og krógvin í haga har torvið var lagað úr flóðri var innmarkin dúgliga taða.

Og bátur úr neysti var drigin um heystið til árar teir settust og tóku so á til Harran teir sungu við sál og við tungu ja hettar er søga eg ásanna má.

Men mangt er sum á mannsins ævi umbroyttist nú lögting við tilmæli frá ICES og teim teir gomlu í grøvini venda sær munnu sum okkara fiskimið og grynnir her funnu.

Og sluppir sum sigldu um havið so víða móti stormi og vindi seg máttu framstriða tá ódnin og sjógvur seg reistu við broði tá lúnnin go gmastrurin lógu í sori.

Vit stálskip so bygdu til Føroyalandssynir eg minnst væl Brestir og Beinir og teir ein fœrning so stóran teir fordu til landa sjálv ICES og Hjalti teir ei kundu granda.

Og trolarar nógvir tá komu til landa so grynnir og grunnar tá vórðu í vanda um virkir og vinnu hvør bygd mundi standa og peningur nógvur var vunnin til landa.

Eitt dagatal fiskimenn allir nú fáa minnir um Dánjal sum Beltsazar mundi ráða á vágskál nú fiskimenn dóm sín her fáa tí tilmælisnevndin og ICES man ráða.

Nú fiskimenn allir lógrótarar gerast og vaktarhaldi á havi man herast her má nakað annað í landinum gerast og rokningina tí almenna berast.

Tann almenna skútan man best verða mannað tað má nú hvør fjøroyingur í landinum sanna við stovnum og stjórnur um nesið hon heldur og fiskur úr last hennar ei verður seldur.

Nú bygnaðar broytingar slagorð man verða vit almennu skútuna nútímansgera ei nakar á dekkinum meira vil vera hettar kann føroyalandsskútan ei bera.

Í bygðum býum vit varðarnar reistu til minnis um teir sum bátarnar oystu so mangur ein ikki til lands mundi vinna vit nevni skriva á varðinum finna.

Ja Faðir í Himli vit til tín her leita við bøn um at vísdóm tí geva os má so illa vit dugdu títt tilfeingi røkja vit sleppa nóg illa her fiskin at krøkja.

Malmberg D. Olsen, Strendur